

Ge mer stöd till seniorer i vardagen

Inför ett särskilt rutavdrag för äldre!

A photograph of an elderly couple in a kitchen. The woman, on the left, has short blonde hair, wears glasses, a brown top, a dark cardigan, and a necklace with a circular pendant. She is smiling broadly. The man, on the right, has white hair and is wearing a plaid shirt. They are both looking at each other. The background is a blurred kitchen with white cabinets and a window.

almeGa

Förord

Hemservicebranschen är en viktig aktör för många för att få livet att gå ihop. Människor som arbetar och har svårt att hinna med kvalitetstid med barnen eller äldre personer som inte längre orkar med städningen är exempel på grupper som får hjälp av något av våra företag i vardagen.

Tack vare rutavdraget har branschen kunnat växa och många nya företag har startat sedan införandet 2007. Svarta jobb har blivit vita, många fler jobb har skapats och rutanvändarna blir ständigt fler. Rutavdraget är redan idag en succéreform, men den går att utveckla ytterligare.

Detta är extra angeläget med tanke på det läge som Sverige befinner sig i med anledning av corona. Branschen har tidigare skapat många jobb för personer som kommer från arbetslöshet. Nu kommer den att spela en viktig roll i återstartandet av ekonomin. Samtidigt kommer avlastningen för andra yrkesarbetande att få ökad betydelse.

En grupp som behöver en enklare utformning av avdraget för att till fullo kunna utnyttja det, och ofta är i större behov av extra hjälp, är de äldre. Tidigare fanns ett särskilt höjt tak för seniorer, men sedan taket höjts för samtliga grupper har äldre personer samma möjligheter att utnyttja rutavdraget trots att behoven i många fall är betydligt mer långtgående än hos andra grupper.

Med denna rapport vill vi lyfta de äldres efterfrågan på ruttjänster och vilka behov de har de kommande åren.

Andreas Åström
Näringspolitisk chef Almega

Michaela Meyer
Ordförande Hemserviceföretagen

Inledning

Sveriges befolkning väntas ha vuxit till 11 miljoner redan om nio år samtidigt som antalet 80-plussare kommer att öka med 50 procent. De demografiska påfrestningarna är stora framöver.

MOT DEN BAKGRUNDEN kommer fler seniorer att behöva stöd för att klara vardagen. Alltifrån enklare saker som städning och matlagning, till tyngre tjänster som att möblera om. Från den kommunala hemtjänsten och genom så kallade fixartjänster erbjuds visst stöd. Men flera äldre har behov av ytterligare hjälp. Samtidigt är många äldres förmåga att betala för tjänster begränsad, och det är naturligtvis av största vikt att kommunen även fortsättningsvis tar ansvar för de ekonomiskt utsatta pensionärerna.

För att få en bättre bild av vilket stöd äldre efterfrågar och vilka behov som finns har Almega gjort en enkätundersökning bland SPF Seniorernas medlemmar. Vi ville ta reda på vilka tjänster man behöver, vad som idag utgör hinder för att fler ska kunna använda sig av hushållsnära tjänster och hur behoven förväntas se ut inom en tioårsperiod.

Enkätsvaren visar att många äldre bedömer att de har ett ökat behov av ruttjänster de närmaste 10 åren, och att man skulle föredra en modell där alla tjänster som utförs i hemmet är avdragsgilla för att förenkla användandet av avdraget.

ALMEGA FÖRESLÅR ATT rutreformen utvecklas genom att ett särskilt seniorrut införs. Seniorrut innebär förmånligare ruttjänster för äldre. Konstruktionen är enkel – alla tjänster som utförs i hemmet blir avdragsgilla för en person över 65 år. Denna ålder bör följa garantipensionsåldern och därför höjas i takt med att garantipensionsåldern höjs.

De senaste siffrorna från Skatteverket visar att rutreformen blir allt mer etablerad. Vid höjningen av taket i juli 2019 slog användandet rekord och under 2019 köpte hushållen ruttjänster till en skatte-reduktion om totalt 5,7 miljarder kronor¹.

Seniorrut skulle också kunna bidra till fler arbetstillfällen. Sveriges stora sysselsättningsgap kan delvis förklaras av en avsaknad av jobb

Flera äldre har behov av ytterligare hjälp.

¹ <https://skatteverket.entricscape.net/catalog/9/datasets/11>

**Seniorrut är en reform
som bidrar till både
bättre service och
större trygghet
för äldre.**

som inte kräver någon längre utbildning, och med fler jobb i rutbranschen kan fler människor gå från bidragsberoende till sysselsättning.

Att utvidga rut med en särskild konstruktion för tjänster till seniorer är en naturlig fortsättning för en redan framgångsrik reform. Att utvidga rutavdraget för seniorer till att inkludera alla tjänster som utförs i hemmet skulle:

- höja seniorers välfärd genom att göra det billigare för dem att köpa tjänster,
- öka seniorers inflytande över vardagen genom att göra det stora utbudet av serviceföretag mer tillgängligt,
- stärka seniorers möjlighet till oberoende och trygghet,
- öka utbudet av kvalificerad arbetskraft genom att anhöriga inte längre behöver gå ner i beskattad arbetstid för att ta hand om anhöriga som är äldre,
- bidra till en mer jämställd arbetsmarknad, eftersom kvinnor är kraftigt överrepresenterade bland dem som uppger att de gått ner i arbetstid eller slutat arbeta som en konsekvens av privat omsorgstagande,
- skapa nya arbetstillfällen genom att fler tjänstetimmar köps när priset på tjänsten blir lägre.

SENIORRUT ÄR EN REFORM som bidrar till både bättre service och större trygghet för äldre.

Reformen innebär inte nya offentliga utgifter, men skapar nya arbetstillfällen. Sverige står inför en stor demografisk utmaning, och ett utvidgat rutavdrag för äldre är ett förslag som riksdagens partier borde ställa sig bakom.

Seniorrut stöttar hemtjänsten

1. Seniorrut – viktigt för att klara den demografiska utmaningen

Givet den demografiska utmaningen i Sveriges kommuner, där andelen äldre ökar, kan den skattefinansierade äldreomsorgen på flera sätt gynnas av att en större del av de hushållsnära tjänsterna finansieras privat.

En närmare analys av vilka som köpte ruttjänster 2017 visar att 20 procent i åldersspannet 75 år och äldre använde skattereduktion för hushållstjänster². Därmed är den äldsta åldersgruppen också den grupp som har störst andel rutanvändare. År 2019 fick över 1 000 000 personer skattereduktion för rut enligt Skatteverkets egna siffror. Omräknat i pengar köpte hushållen ruttjänster till en skattereduktion om totalt 5,68 miljarder kronor, enligt Skatteverket.

Kostnaderna för hemtjänsten uppgick 2018 till 48,9³ miljarder kronor, jämfört med 25 miljarder kronor 2010. 2019 tvingades 180 kommuner att dra ned på hemtjänsten på grund av de ökade kostnaderna⁴. Det gör att kommunerna kan komma att söka efter nya vägar. Det finns en risk att avgifterna sätts så högt att de med måttliga behov kommer finna det oattraktivt att använda kommunal hemtjänst. För många i den gruppen blir hushållstjänster med särskild skattereduktion för äldre ett bra alternativ. Det är dock viktigt att understryka att behovet av biståndsbedömda insatser för dem med störst behov kvarstår.

2. Seniorrut som komplement till hemtjänsten

Idag finns det en överlappning mellan tjänster som kan köpas med skattereduktion för hushållstjänster och den kommunala hemtjänsten inom äldreomsorgen. Exempelvis städning, som är den vanligaste tjänsten som de över 80 år köper, är både en tjänst som kan ge skattereduktion och en tjänst som kan utföras enligt socialtjänstlagens regler om bistånd till äldre.

Anledningarna till denna utveckling är flera. Äldres hälsa har blivit bättre med åren. De offentliga resurserna till omsorg av äldre har inte ökat i samma takt som den äldre befolkningen har ökat i antal. Detta har tvingat kommunerna till effektivisering av sin verksamhet och att koncentrera resurserna till de som behöver dem som mest. Många kommuner har skärpt sina riktlinjer och den som behöver hjälp med hushållssysslor som städning, tvätt och inköp kan i vissa kommuner avvisas rutinmässigt, trots att tjänsterna efterfrågas av äldre.

Givet detta skulle en ökad skattereduktion för ruttjänster för äldre kunna komplettera den kommunala hemtjänsten. Fler äldre skulle då kunna få möjlighet till städhjälp och assistens från hemserviceföretag på marknaden.

Seniorrut skulle också ge de äldre en möjlighet att välja bland en större mångfald av utförare. Äldres och anhörigas uppfattning om hemtjänsten är att de i huvudsak är nöjda med den.

2 <https://www.scb.se/hitta-statistik/statistik-efter-amne/hushallens-ekonomi/inkomster-och-inkomstfordelning/inkomster-och-skatter/pong/tabell-och-diagram/skatter--rikt/skattereduktion-for-rot-arbete-och-hushallsarbete-rut-efter-alder/>

3 http://www.statistikdatabasen.scb.se/pxweb/sv/ssd/START__OE__OE0107__OE0107B/TkrAldFunktnRN/

4 <https://ka.se/2019/12/16/sa-sparas-det-pa-aldreomsorgen/>

Samtidigt uppger fyrtio procent⁵ att de inte själva kan påverka när hemtjänsten kommer. Seniorrut ska inte ersätta den hemtjänst som erbjuds i enlighet med socialtjänstlagen, men för många som vill ha hjälp med hushållstjänster skulle det vara ett bra komplement.

3. Seniorrut hjälper anhöriga

Den demografiska utvecklingen och kapacitetsbristen resulterar inte bara i att äldre vården blir allt mer belastad. I de fall där det allmänna inte ansvarar för omsorgen av äldre tas det över av anhöriga, ofta på bekostnad av deras livskvalitet och arbetsförmåga.

I en rapport från Socialstyrelsen⁶ konstateras att nästan var femte person i vuxen ålder, det vill säga cirka 1,3 miljoner personer, vårdar, hjälper eller stödjer en närstående. Denna siffra inkluderar förvisso de som hjälper ett barn på grund av barnets hälsotillstånd eller funktionsnedsättning, men vård av förälder är den överlägset dominerande gruppen. För dem som är 81 år eller äldre vårdar hela 73 procent en maka, make eller partner.

Socialstyrelsen visar att livskvaliteten minskar ju mer omfattande omsorg man ger och att detta särskilt gäller för kvinnor. Möjligheterna att förvärvsarbeta och studera påverkas också negativt, särskilt i åldersgruppen 30 till 44 år, och i högre grad för kvinnor än för män.

Rapporten tar också upp att detta påverkar ekonomin negativt, eftersom närmare 70 000 personer, eller drygt åtta procent av omsorgsgivarna, uppgivit att de har blivit tvungna att gå ner i arbetstid.

Det finns också en jämställdhetsaspekt på anhörigvården. Även om kvinnor och män ger ungefär lika mycket omsorg när det kommer till tidsomfattning och frekvens, menar Socialstyrelsen att kvinnor ofta ger mer ”intensiv” omsorg, vilket betyder att kvinnans omsorg är bredare gällande vem som får den. Mäns omsorg är ofta begränsad till omsorg av en partner, förälder eller barn. Män ger också oftare mer praktisk hjälp och ekonomisk omsorg, medan kvinnor ägnar sig åt tillsyn, umgänge och personlig omsorg. En annan skillnad är att män ofta delar ansvaret för att ge omsorg med andra, medan kvinnor ofta är ensamma.

Ett sista exempel är att de som arbetar inom vård och omsorg också i hög grad är kvinnor, vilket innebär att en belastad hemtjänst gör ett redan krävande yrke tyngre och mer belastat. Enligt en rapport från Försäkringskassan är sjukfrånvaron hög inom verksamheter som exempelvis särskilda vård- och omsorgsboende för äldre, hemtjänst och personlig assistans⁷.

4. Seniorrut leder till en mer effektiv arbetsmarknad

Ytterligare en funktion som seniorrut har på arbetsmarknaden är att det kan bidra till en ökad specialisering. I hemtjänstens fall kan ett införande av seniorrut leda till att de anställda kan ägna fler av sina timmar till kärnverksamheten – att ge vård och omsorg.

Just eftersom det finns en överlappning mellan de tjänster som erbjuds inom hemtjänsten och de tjänster som de äldre kan välja att köpa med seniorrut, blir ekonomin mer effektiv: nya jobb inom hemservicebranschen skapas av specialister och de anställda inom hemtjänsten kan fokusera på att tillhandahålla omsorg och vård.

5 <https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/ovrigt/2019-9-6349.pdf>

6 <https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/ovrigt/2014-10-10.pdf>

7 <https://www.forsakringskassan.se/wps/wcm/connect/5b9d37a9-a56d-4453-896f-fed299534d91/socialforsakringsrapport-2018-02.pdf?MOD=AJPERES&CVID=>

Skattetrycket på tjänster bör vara anpassat så att inte tjänsterna utförs svart, helt uteblir eller utförs ineffektivt av icke-professionella.

Utbredning av svarta delar av samhällsekonomin har negativa effekter på acceptansen för att betala skatt och att finansiera offentliga utgifter. När tjänster utförs svart blir skattebasen smalare så att annat måste beskattas hårdare. Dessutom bedöms arbete som utförs svart ha lägre produktivitet än arbete som utförs i den vita sektorn. Lägre effektivitet blir det också när privatpersoner utför tjänsterna åt sig själva.

Almega har tidigare kunnat visa att en majoritet av de som köper tjänster i Sverige föredrar att köpa dem vitt så länge det kan ske till ett rimligt pris. Skatteverket har också undersökt hur hushållens beteende kring svartarbete har utvecklats mellan 2005 och 2019⁸. Undersökningen visar att hushållens medvetna köp av svarta tjänster har minskat, från 11 miljarder kronor 2005 till cirka 3 miljarder kronor förra året. Detta är en positiv utveckling som bör främjas ytterligare.

Kostnaderna för äldreomsorg kommer med stor sannolikhet att fortsätta öka under de kommande decennierna. Att utöka skattereduktionen för äldre och göra det lättare för dem att köpa tjänster skulle kunna få positiva konsekvenser sett utifrån flera olika aspekter.

Genom att öka möjligheterna för äldre att få avlastning i hemmet kan också fler arbeta några extra år. Att människor mitt i livet orkar arbeta mer när de använder ruttjänster pratar vi ofta om, men att det gäller lika mycket för äldre hör man sällan. Ett utökat rutavdrag för äldre skulle kunna leda till att fler kan stanna kvar i arbetskraften längre, vilket gynnar både den enskilde och samhällsekonomin i stort.

8 <https://www.skatteverket.se/omoss/press/pressmeddelanden/2020/2020/minskningavhushallenssvartakop.57eada0316ed67d72823f4f.html>

Vad tycker seniorerna?

Almega har genomfört en undersökning bland SPF:s medlemmar för att undersöka hur deras attityder gentemot RUT-avdraget ser ut och vilka behov av hjälp i hemmet de har.

Fakta om undersökningen

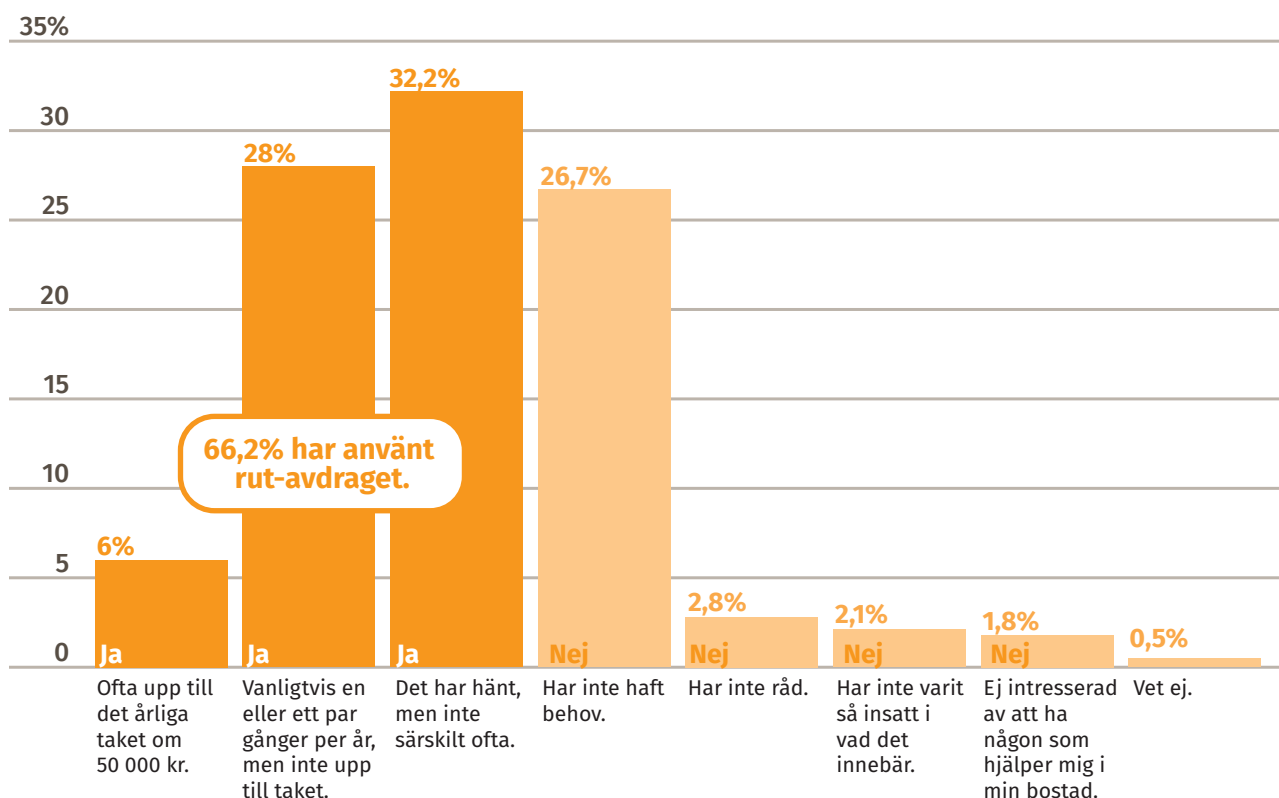
PERIOD: Undersökningen genomfördes av Gullers Grupp via webbenkät (verktyget QuestBack). Den pågick 21-28 okt 2019.

FRÅGEOMRÅDEN: Enkäten handlade om behov och användning av rut-tjänster och intresse för ett eventuellt utökat rut-avdrag för äldre.

RESPONDENTMÅLGRUPP: Utsickat gjordes till ett slumpmässigt urval ur SPF Seniorernas medlemsregister. Totalt mottog 9 109 personer enkäten. Av dessa valde 71 mottagare att avanmäla sig från undersökningen direkt i systemet. Respondenter: Sammanlagt valde 2 713 personer att besvara hela eller delar av undersökningen, vilket motsvarar en svarsfrekvens på 30%.

Resultat från undersökningen

Har du använt rut-avdrag någon gång?

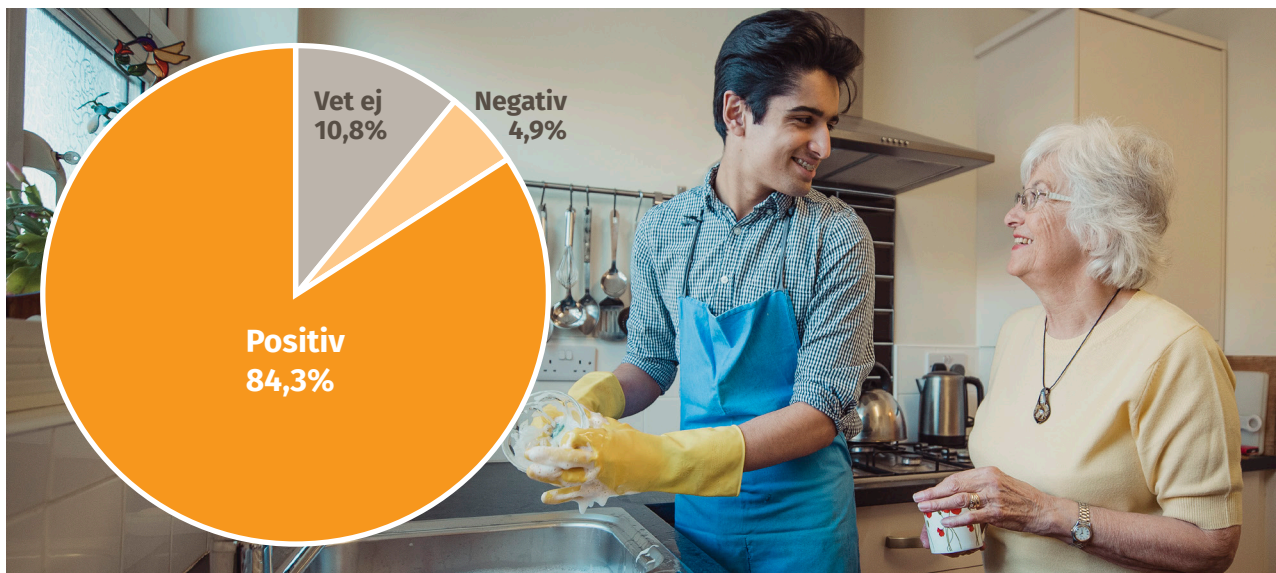

1. En majoritet har använt rutavdraget

Av de tillfrågade har en majoritet, oavsett åldersgrupp, använt rutavdraget. En tydlig trend är att ju äldre en person är, desto större blir behovet av rut-tjänsterna och som en konsekvens ökar också användandet.

Framförallt är det städning och trädgårdsarbete som de svarande använder rutavdraget till. Vi kan se att trädgårdstjänster är något vanligare i grupperna med mycket eller ganska god ekonomi där över 30 procent är användare. I gruppen ganska dålig ekonomi använder drygt var femte trädgårdstjänster. ⁹

Vad är din inställning till att tillåta rutavdrag för alla typer av tjänster som utförs i bostaden?

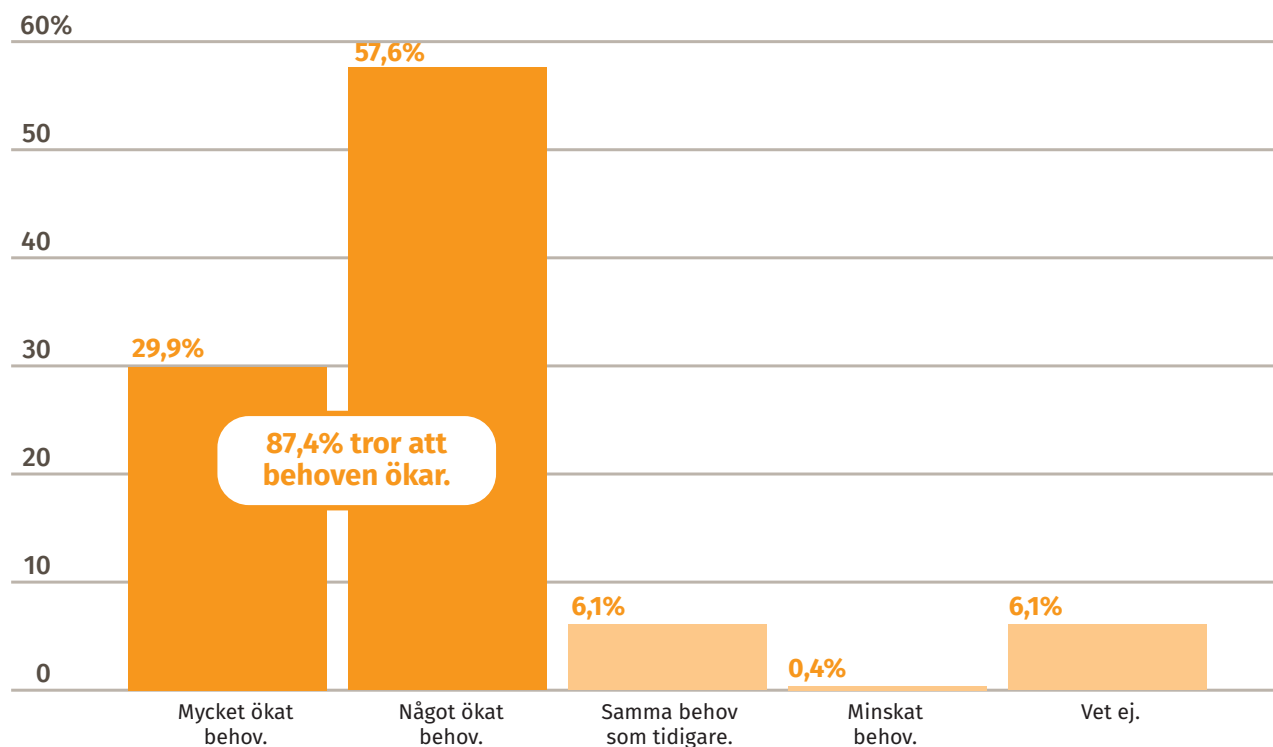
2. Fler tjänster efterfrågas av äldre

Vi frågade SPF Seniorernas medlemmar vilka tjänster de skulle utnyttja i större uträkning än idag om de ingick i rutavdraget. Av svaren framgår tydligt att det finns en problematik kring kommunikationen om vilka tjänster som ingår i rutavdraget. En enklare och tydligare utformning av avdraget skulle därför vara mycket önskvärt, då många äldre efterfrågar tjänster som redan ingår i rutavdraget.

Över 80 procent av de tillfrågade uppgav att de förespråkar ett rutavdrag där alla tjänster som utförs i hemmet ingår. Detta kan dels tolkas som att man vill att det ska vara enklare att använda sig av avdraget, men också som att det finns tjänster som idag inte ingår där det finns en efterfrågan.¹⁰

10 SPF Seniorpanelen oktober 2019

Om du uppskattar dina behov inom fem till tio år, tror du att behoven ökar eller minskar?

3. Ökande behov av ruttjänster

En majoritet av de tillfrågade i undersökningen använder redan rut-avdrag. Inom gruppen med mycket god ekonomi har 73,8 procent använt ruttjänster och inom gruppen ganska god ekonomi 65,2 procent. Även inom gruppen som uppger sig ha ganska dålig ekonomi använder en majoritet, 58,4 procent, rutavdraget.

Eftersom rutavdraget förutsätter att det finns en skatt att reducera finns det också en grupp äldre som inte har tillräckligt stark ekonomi för att kunna använda sig av rutavdraget. I vår undersökning i gruppen som uppger sig ha ganska dålig ekonomi är det 14 procent som uppger att de inte använt ruttjänster på grund av att de inte har råd. Därför är det av yttersta vikt att kommunerna även fortsättningsvis, även med ett utvidgat rutavdrag, tar ansvar för de äldre med sämre ekonomiska förutsättningar.

En överväldigande majoritet, över 87 procent, av de svarande uppger att de kommer att ha ett ökat behov av hushållsnära tjänster de kommande fem till tio åren. Att livssituationen förändras och att behovet av hjälp blir större uppges också som den vanligaste orsaken till att den svarande skulle köpa fler tjänster. Det i kombination med kommunernas redan idag mycket ansträngda ekonomi talar för att rutavdraget kommer spela en allt viktigare roll för äldres trygghet och välmående.¹¹

11 SPF Seniorpanelen oktober 2019

**Idag omfattas följande tjänster inte av rut-avdrag.
Om de hade gjort det, hade du varit intresserad av
att köpa någon av dem?**

Skala 1–5. 1=inte alls intresserad. 5=mycket intresserad

4. Stor variation på vilka tjänster som efterfrågas

Av de tjänster som efterfrågas av äldre i rutavdraget är det en förhållandevis jämn efterfrågan. Mellan den mest efterfrågade tjänsten och den femte mest efterfrågade skiljer det endast 0,23 procent.

Reparation av hushållsmaskiner är det som flest efterfrågar, men en utökning av trädgårdshjälp kommer inte långt efter. Även bortforsling och återvinning är något fler vill se inkluderas i rutavdraget, samt städning av dödsbo.

Personliga tjänster såsom hårklippning och personlig träning i hemmet är mer intressant (4 och 5 på den femgradiga skalan) för de äldre åldersgrupperna, och omvänt gäller för städning av dödsbo, där de yngre grupperna är mer intresserade.¹²

Avslutande diskussion

VI LEVER ALLT LÄNGRE och både antalet och andelen seniorer ökar. I dag är var femte invånare över 65 år. Den gruppen kommer att öka. År 2070 beräknas var fjärde invånare vara över 65 år. År 2030 Beräknas 2,4 miljoner invånare passerat 65 år och år 2040 tillhör 2,6 miljoner samma åldersgrupp. De allra äldsta ökar mest. I dag är de som fyllt 80 år drygt en halv miljon. I slutet av 2040-talet förväntas en miljon var i dessa åldrar. År 2027 beräknas 80-plussarna vara nära 1,3 miljoner.

Kommunernas äldreomsorg och resurser har svårigheter att möta kraven från denna växande grupp. Kapacitetsbristen resulterar inte bara i att äldreomsorgen blir mer tyngd av uppgifter. I de fall där det allmänna inte förmår ta ansvar för omsorgen om äldre tas den över av anhöriga. Detta sker på bekostnad av de anhörigas livskvalitet och arbetsförmåga, det är ett oavlönat arbete som främst faller på kvinnor, och studier visar att de äldre själva är obekväma med att be anhöriga om hjälp.

Seniorrut kan inte – och ska inte – ersätta den hemtjänst som erbjuds i enlighet med socialtjänstlagen. Men faktum kvarstår: 180 av landets totalt 290 kommuner sparade på nämnden som ansvarar för äldreomsorg år 2019. För alla de som vill ha hjälp med hushållstjänster som kommunerna inte förmår erbjuda behövs rut-tjänster som ett alternativ. Seniorrut skulle också underlätta för äldre att välja bland en större mångfald av utförare, och själva kunna bestämma när och hur man vill ha hjälp.

När kommunernas ekonomi pressas allt hårdare behöver politiken komma med lösningar som kan avlasta kommunerna. Med rut kan äldre få likvärdig eller till och med bättre hjälp i hemmet än med kommunernas hemtjänst. Rutavdragets utformning gör att kostnaden belastar statens budget och är således en avlastning för kommunen. En rapport från HUI13 visar att kostnaden för staten dessutom är försvinnande liten och att avdraget är 90 procent självfinansierat.

Det finns flera skäl att utvidga rutavdraget. Med en stor klyfta på arbetsmarknaden mellan inrikes och utrikes födda behöver fler jobb skapas som i första hand går till de med utländsk bakgrund. Det vet vi att jobben inom rutbranschen gör. Exempelvis visade HUI-rapporten även att rut-avdraget har skapat drygt 13 000 arbetstillfällen för personer som tidigare var arbetslösa eller stod utanför arbetsmarknaden.

Vi vet också att många äldre upplever att de inte får den hjälp de egentligen är i behov av från hemtjänsten. Att ge äldre möjlighet att själva bestämma vilka tjänster de är i behov av och betala för dessa men till ett reducerat pris skulle avlasta hemtjänsten och ge äldre en bättre vardag.

Rutavdraget är en väl beprövad reform som genererat det ena lyckade resultatet efter det andra. Det är dags att ta nästa steg och utvidga avdraget till ett seniorrut.

Almega föreslår följande:

- Att ett seniorrut införs från 65 års ålder (följer garantipensionen)
- Att alla tjänster som utförs i hemmet ingår i rutavdraget för personer som fyllt 65 år

almeGa